

Ten Geleide

Het socialistisch tijdschrift **TOESTANDEN** gaat zijn tweede jaargang in. De leden van de redactie hebben aan zichzelf iets bewezen. Toen wij méér dan een anderhalf jaar geleden van start gingen met de voorbereidende besprekingen en toen wij vorig jaar ons eerste nummer gereed hadden, waren de moeilijkheden groot. Ik denk dan niet in de eerste plaats aan de vanzelfsprekende financiële moeilijkheden in het eerste stadium van de uitbouw van het tijdschrift. De problemen waren veel groter op een gans ander vlak. Er moesten mensen worden verzameld in een redactie. Daarvoor moesten achterdocht, ontmoediging, desinteresse en vooroordeel overwonnen worden. Bovendien volstond het niet mensen bijeen te brengen. De groep moest ook geleidelijk omgevormd worden, over de meningsverschillen en de misverstanden heen, tot een sociaal verband. Niet altijd kwamen wij goed voorbereid aan de start. Niet alle nummers kwamen zonder slag of stoot en in keurige overeenstemming met onze planning en ook verwachtingen tot stand. Misschien is het wel aan die handicaps gelegen dat we de eerste jaargang met een zekere glans overleefden en dat we ons tegen het jaareinde op een nieuwe weg begaven: duidelijker opties en een nieuwe interne organisatie.

Wat was onze uitgangspositie? We waren, ondanks de verschillen in leeftijd, in de eerste plaats kinderen van ons ontstolen verwachtingen. De hoop van de jaren zestig, de doorbraak van het marxistische denken dat ons een theoretisch kader suggereerde en ons overhaalde de maatschappelijke werkelijkheid rondom ons te interpreteren. We waren, in de tweede plaats, de ontstelde adolescenten van de jaren zeventig. Die werden op hun adem getrapt, verspreid en uiteengerukt. De hoop verkeerde in verwijfeling. De gangbare interpretaties bleken niet zo alomvattend als we wel dachten en het ontbrak ons aan duidelijkheid, toen we met toenemende onrust en argwaan de rechtse vloed ondergingen. We waren, in de derde plaats, de volwassenen van tachtig. Die weten dat het al veel meer is dan tien over twaalf. Wat ook de verschillen in onze opvattingen, het is nodig onze intellectuele krachten te bundelen in een inspanning om ons deel van het werk te doen in de verdediging van het socialisme.

Dat blijft wat ons gemeenschappelijk is: het socialisme als beweging en als idee. Wij weten dat de invulling van het socialisme een vraagstuk is. Er zijn al honden met een hoed op die zich socialist noemen. En er zijn nogal wat socialisten die slechts een hond met een hoed op zijn. Het vraagstuk van de invulling van het socialisme kunnen we slechts «oplossen» door onze interpretaties te presenteren en ter discussie te stellen. Ook voor de komende jaargang zoeken wij een verdediging van het socialisme, waarbij wij de fundamentele nalatenschap van Marx erkennen. Maar het komt er niet op aan ons zelfgenoegzaam te afficheren als marxist. Wij moeten er integendeel naar streven meer de inspiratie dan de letter van Marx' geestelijke inspanning uit de 19de eeuw als basis te nemen. En hoewel er binnen de redactie verschillen van mening zijn en blijven, streven wij er naar te verduidelijken wat ons gemeenschappelijk is: door de geschiedenis en de cultuur te benaderen langs een klassenanalyse; door de wisselwerkingen tussen de

de economische, technische, socio-culturele en politieke gegevens te beklemtonen; door de samenleving in beweging en groei te beschouwen, zonder een blauwdruk van beweging en groei voorop te stellen. Wij kunnen dat socialisme niet losdenken van patronen, aangezien we vasthouden aan de klassenbenadering en de beklemtoning van de wisselwerkingen. Maar we moeten dat socialisme niet belasten met een niet bediscussieerbare opvatting over een te bereiken technisch-economisch, maatschappelijk en cultureel eindpunt.

Het socialisme is optimist noch pessimist. Het uit de 19de eeuw stammende vooruitgangsgeloof en de wereldlijk gemaakte religieuze voorstelling van een totale verlossing van de mensheid, die achter dit geloof verborgen zit, zijn volstrekt overbodig. En toch wijzen de klassenanalyses, het onderzoek en de interpretatie van de wisselwerkingen en de dynamische visie naar de politieke keuzen. Die keuzen bezitten een concreet anticipatief karakter, dat wij moeten verduidelijken en ter discussie voorleggen. Het socialisme is in geen geval pessimist, omdat het insluit dat mensen aan hun bestaan zin kunnen geven en omdat zij de mogelijkheid hebben morele en ideologische vraagstukken aan de hand van een wetenschappelijk denken op te lossen. Het is niet pessimist omdat het de mogelijkheid toont zich hier en nu te ontdoen van de spookbeelden, die de mensheid ten eeuwigden dage schijnen te beheersen: bijgeloof, economische anarchie en willekeur, verknechting en knechtschap, religieus opbod. Het is een socialisme dat de vernietiging van concrete vormen van vervreemding in en door politieke, culturele, sociale en economische ontvoogding in het vooruitzicht stelt. Maar het offert de toekomst van de mensheid niet op aan het misbruikte beeld van een «andere wereld»; het offert het evenmin op aan een uit te buiten voorstelling van een «hier en nu».

Deze oriëntaties stuwen ons tot een actieve solidariteit met de werkende klassen in de wereld, waarbij wij erkennen dat de belangen van de werkers op aarde uiteenlopen en zelfs tegenstrijdig kunnen zijn, en wij niet opnieuw de fout mogen begaan blind te zijn voor de «irrationele» factoren uit de geschiedenis van de mens en de mensheid.

Nu zoals vroeger en voor altijd blijft voor ons de taak te vechten tegen de krachten die de wereld knevelen en de mensheid knechten. Dat is en blijft een strijd voor de ontvoogding van de arme drommels. Thans nog meer dan vroeger is dit een strijd tegen die lieden, die de naam van het socialisme besmeurden en misbruik maakten van de zaak van de vrijheid en de gerechtigheid: in Rusland, in Spanje en in Duitsland toen; in Polen en in El Salvador nu, op het ogenblik dat nog slechts de soldateske bij machte is de oude «orde» en de huidige mecsters op de been te houden.

Het is met die oriëntaties dat we de organisatie van de tweede jaargang tegemoet gaan. En omdat wij ons poogden te verduidelijken aan onszelf, zijn we er tegen 1982 in geslaagd de redactie te vormen in de echte zin van het woord. Dat was een collectief werk, dat onmogelijk zou geweest zijn zonder de niet aflatende inspanningen van Paul Verbraekens arbeid als redaktiesecretaris.

2. Laat ik slechts heel in het kort stilstaan bij de inhoud van de eerste jaargang. In het totaal publiceerden wij 372 pp. tekst. Dat betreft 20 artikels, I «interview», 12 boekbesprekingen, 1 bespreking van een «colloquium». Van de 20 artikels waren er 12 thema-artikels, passend in de totaal 3 the-

manummers. 3 artikels gingen over het thema ecologie (1ste nr.); 5 artikels handelden over het thema staat (2de nr.); 4 artikels betroffen de natuur van de sovjetstaat (4de nr.). Op 34, het totaal van de bijdragen, artikels en boekbesprekingen, werden er 21 verzorgd door leden van de redactie, 13 door medewerkers buiten de redactie.

Die kwantitatieve gegevens betreffen de volgende inhoud: ecologie, staat, economie, ideologie, literatuur en varia. Het zou voorbarig zijn de analyse verder door te trekken. Enkele bedenkingen zijn toch mogelijk. Door de twee nummers over de staat (2 en 4) en ook door de artikels in nr. 3, is er tijdens de eerste jaargang opvallend veel aandacht besteed aan de staats-theorie. Ik geloof niet dat er kan worden beweerd dat één van die artikels een zo originele bijdrage leverde, dat er een nieuwe richting in de theorie van de staat door zou zichtbaar geworden zijn. In overeenstemming met onze oorspronkelijke bedoelingen, in Vlaanderen en breder in het Nederlandse taalgebied, een grotere en dieperliggende theoretische belangstelling te provoceren, hebben die artikels toch het voordeel dat ze voorbereiden op discussies van een hogere kwaliteit. Dat kan de auteurs van de artikels als een verdienste worden aangerekend. Of dit ook in de richting heeft geduwd van een fundamentele reconsideratie of een bijdrage was tot de reconstructie van het marxisme, zou ik persoonlijk willen betwijfelen, hoewel daar onder ons discussie over bestaat. Daarom lijkt het mij aangewezen in de loop van de tweede jaargang te streven naar een grotere hoeveelheid artikels met een controversieel karakter, gekoppeld aan een doelmatiger en gericht review-activiteit. Het valt eveneens op, dat er maar één «interview» tijdens de ganse jaargang werd opgenomen. In feite ging het om een overgenomen en vertaald debat. De redactie zal ook op dit punt een grotere inspanning moeten leveren.

Reeds nu hebben wij een algemeen beeld van de na te streven inhoud van de tweede jaargang. Naast de correcties die ik hoger al aangaf moeten wij plaatsen:

- een grotere aandacht voor bewustzijnsfenomenen en en weer opnemen van een oude traditie in de socialistische theoretische literatuur, nl. de kritische bespreking van culturele fenomenen en trends.
- er moeten in 1982 bijdragen komen rond de recente polemieken over de economische crisis.
- er moet een studie en discussie op gang komen rond het reformisme in de arbeidersbeweging en meer bepaald over de preciese controlemechanismen van de apparaten van de traditionele arbeidersbeweging op de massa's.
- wij moeten rond de bespreking van het marxisme-overzicht van Leszek Kolakowski een discussie over de kritiek op het marxisme op gang brengen.
- het lijkt ook nodig te blijven stilstaan bij de recente ideologische ontwikkelingen in de westerse wereld (Nieuw-Rechts, Sociobiologie, Neo-liberalisme, de Morele Wederopstanding enz.).
- Tenslotte is van groot belang aandacht te wijden aan de situatie in Centraal-Amerika.

Dit zijn slechts enkele opties op een inhoudelijke oriëntatie van de tweede jaargang.

3. Het eerste nummer van 1982 is alvast klaar. Het nummer is in hoofd-

zaak gewijd aan één thema: de mogelijke relaties die er zouden kunnen en moeten bestaan tussen het historisch materialisme en de psychologie. Dat wordt in twee uiteenlopende bijdragen benaderd. De eerste bijdrage is van Dany Jacobs, die pleit voor een mensbeeld dat zowel van het historisch materialisme als van enkele psychologen en psychanalytici elementen overneemt. Het is een artikel dat poogt te ontkomen aan een al te eenzijdig economistisch mensbeeld. Het is gedurfd en controversieel en zal misschien door zijn onvolledigheid op weerstand stuiten. De tweede bijdrage betreft een uitgewerkt interview dat redacteur Werner Callebaut had met Leo Apostel over de verbanden tussen het denken van Jean Piaget, die overleed in 1981, en dat van Karl Marx. Ook dit artikel schuwt een gedurfde en entoesiaste interpretatie niet. En daar de klemtoon veelal valt op Piaget, zullen enkelen zich wellicht willen afzetten van de lectuur van Marx doorheen de «genetische epistemologie» van de Zwitserse filosoof-psycholoog.

Of Dany Jacobs er in geslaagd is een goed gefundeerd en overtuigend pleidooi te houden voor een nieuw aanpak van het vraagstuk van het politieke bewustzijn, doorheen de stoutmoedige opbouw van een mensbeeld dat recht zou geven aan psychologisch materiaal, zou ik persoonlijk betwijfelen. Zijn artikel confronteert ons op die manier met de intrinsieke moeilijkheden om het politieke denken te koppelen aan psychologisch materiaal. Misschien kon hij in zijn bijdrage ook weinig meer doen, omdat zijn beroep op dat psychologisch materiaal onvolledig bleef. Hij steunt zich op het werk van Sève om beginselen van de psychoanalyse en de eigen voorstellingen over behoeften in een voorlopige synthese samen te brengen, waarbij hij de aandacht vraagt voor de vervreemding «op het vlak van de concrete arbeid».

En ook uit het gesprek, dat Werner Callebaut met Leo Apostel had, blijkt nog eens die moeilijkheid. Apostel waagt het de zo veelomvattende figuur van de filosoof en psycholoog Jean Piaget te verbinden aan Karl Marx en het marxisme. Dit brengt ons boeiende inzichten in Piagets werk, dat geïnterpreteerd wordt als een breed kennistheoretisch en antropologisch programma. Apostels vingerwijzingen naar de inspirerende betekenis van het oeuvre van Piaget kunnen ons boeien, maar ik durf veronderstellen dat de verbanden die hij legt tussen het werk van laatstgenoemde en dat van Marx, de meesten ofwel als vrij geforceerd, ofwel als voldoende vaag zullen voorkomen. Vooral het beeld dat van Marx wordt gegeven lijkt mij te onvolledig om op het vlak van de «intellectuele parallellen» tot een echt overtuigende confrontatie aanleiding te geven. Ook hier blijkt m.a.w. de moeilijkheid om een synthese te realiseren over zeer verschillende gebieden en thema's uit de wetenschappen van de mens. En zo blijven we andermaal met een indringend geformuleerd «programmatisch voorstel om in de toekomst de studie van de genese van het morele voelen en oordelen door te trekken naar de studie van de genese van het politieke bewustzijn». Na de publikatie van het artikel van Hülkel Tichtin «Naar een politieke economie van de USSR» in het vorige nummer van **TOESTANDEN**, brengen wij de bijdrage die deze auteur schreef voor de tweede aflevering van het Engelse tijdschrift **CRITIQUE** en waarin hij een analyse maakt van de maatschappelijke positie van de sovjetintelligentsia en van haar ideologische denkbeelden.

Ronald Commers